

Joop Kruij aan het woord in het boek 'Bezetting en Verzet' van Henny Bennink

'Zonder woorden, scheldwoorden daargelaten, werd ik naar de cel gebracht. Over gedragsregels werd mij niets verteld. Daar zat ik dan, op een harde brits, opgesloten tussen vier kale muren. Aan de achterkant één getralied raam. Verder stond er een ruwhouten tafel. Geruime tijd was ik alleen met mijn gedachten. Ik trachtte overal aan te denken, maar kon mijn gedachten niet ordenen. Ik had trek, mijn maag knorde. Sedert de dag ervoor had ik niet meer gegeten. Om 21.00 uur werd de celdeur geopend. Een SS'er bracht met hulp van enkele gevangenen het eten rond. Een van de gevangenen duidde naar de tafel waarop een leeg pannetje stond. Ik snapte hem eerst niet. Die SS'er snauwde mij toe dat ik dat pannetje moest halen. Ik pakte het en liep ermee naar de deur. Een van de gevangenen schepte er één lepel soep of pap in. Wat het precies was, weet ik niet. Omdat ik de hele dag niets had gegeten, vroeg ik nog een lepel vol. Die SS'er werd daarop zo woedend dat hij de gevangene de lepel uit zijn hand greep en mij ermee op het hoofd sloeg. Door die klap raakte ik buiten bewustzijn. De andere ochtend om 05.00 uur werd ik wakker in de pap [...]. Een fanatieke SS'er die door de gevangenen 'Kerstmannetje' werd genoemd, en voor zijn komst naar Vught in kamp Scheveningen had gezeten, waar hij een zekere reputatie had opgebouwd, opende mijn celdeur. Hij smeed een aftandse handstoffer naar binnen, zonder te vertellen wat je ermee moest doen. Blijkbaar moest ik daarmee de cel schoonvegen. Al het vuil in de cel veegde ik naar de deur. Een gevangene die bij hem was moest het vuil op een zandblik opnemen en afvoeren [...].

Langzamerhand kreeg ik contact met de andere gevangenen. Zij maakten mij wegwijs in de doolhof van gebruiken die de SS'ers in de bunker hanteerden. Na de tweede nacht werd ik om 06.00 uur wakker door allerhande geluiden. Op de gang hoorde ik jongens op klompen lopen. Bij nader inzien waren dat de gebroeders Sonderen uit Beltrum onder Eibergen. Alle celdeuren werden opengemaakt. Onder geschreeuw moesten wij naar de douche. Daarna de cel weer in, die akelige kleine cel, die, naarmate je er even was uit geweest bij het binnenkomen almaar kleiner scheen te worden. Je mocht er alleen uit voor het allernoodzakelijkste; en uiteraard de verhoren. Er zijn in die verhoren wel mensen door de mand gevallen. Dat kon je ze niet kwalijk nemen. De bedreiging was te groot. Daar was geen weerstand tegen te bieden [...]. Ik wist dat een deel van het verzet in Vught was. Van een medegevangene hoorde ik dat mijn aanstaande schoonvader (Willem Doppen red.) aan de andere kant van de bunker zat opgesloten [...]. Op een avond was het bijzonder rustig in de bunker. Het scheen dat de notoire SS'ers niet aanwezig waren, want het gebruikelijke geschreeuw bleef op die avond uit. Zo bleek het inderdaad te zijn. De SS'ers hadden een feest ergens in Den Bosch. Een Nederlandse SS'er, een Rijksduitser die voor de Duitsers moest dienen, had die avond dienst. Hij maakte mijn cel open, waarna hij keek of alles in orde was. Die man rookte een sigaret. Overmoedig vroeg ik aan die man of ik de peuk mocht hebben als hij de sigaret had opgerookt. Stilzwijgend keek de man mij aan. Daarna sloot hij de celdeur, waarna vlak daarop het klepje voor het kijkgaatje werd weggeschoven. Door het gaatje gooide hij de sigaret naar binnen, wat ik als een geschenk uit de hemel ervoer. Dolgelukkig was ik ermee [...].

Beneden mij zaten twee vrouwen uit Amsterdam, met wie ik wel eens fluisterend sprak. Ik vertelde wat ik van de Nederlandse SS'er had gekregen. Zij vroegen of ik van hem geen shag kon kopen. Zij hadden wel geld. Maar hoe kreeg ik dat? Uit een shawl haalde ik enkele draadjes. Die knoopte ik aan elkaar. Dat lange, dunne draadje liet ik voorzichtig zakken door het raam. Een van de dames beneden mij pakte het draadje en bond het geld eraan vast. Zij lieten mij weten dat ik het draadje kon optrekken. Voorzichtig hengelde ik het geld naar boven.

De andere dag was die rustige SS'er er weer. Ik vroeg of hij shag voor mij wilde kopen. Hij zei geen ja en geen nee. Wel stak hij stilzwijgend het geld in zijn zak dat ik hem gaf. Prompt gaf hij mij een tijdje later de shag [...]. Daarop schreef ik een briefje aan mijn aanstaande schoonvader. In die brief liet ik hem weten dat zijn vrouw en kinderen in Lichtenvoorde het naar omstandigheden goed maakten. Ik wist dat hij dat graag wilde weten, omdat hij zich zorgen maakte over zijn dochter Jet, die ook in het verzet werkzaam was. In dat briefje wikkelde ik een sigaret en een lucifer. Aan die SS'er vroeg ik of hij het briefje naar mijn schoonvader wilde brengen. Dat heeft hij gedaan. De andere dag kreeg ik het briefje van diezelfde man terug. Daarin zat nog de sigaret die ik voor hem gerold had. Mijn schoonvader bedankte mij. Hij schreef dat hij blij was dat thuis alles goed ging. Hij schreef mij ook of ik, als ik was vrijgelaten, naar het postkantoor wilde gaan en daar zeggen dat hij nog geld van de PTT in zijn zakken had. Door zijn arrestatie had hij geen kans gezien om dat geld af te dragen.

Mijn schoonvader dacht klaarblijkelijk dat ik snel zou vrijkomen. Het briefje van hem heb ik in de plooi van mijn broekspijp gestopt. Later, toen ik in Duitsland was, is dat zoekgeraakt [...]. In de verhoren die mij werden afgenomen - door de Duitser Enkelstroht en de Nederlander Van der Elst - vertelde ik dat ik voor het Rode Kruis werkte, en onder andere voedselpakketten samenstelde voor de gevangenen in kamp Amersfoort. Enkelstroht aanvaardde dat. Hij zei nog dat die werkzaamheden legaal waren, niet illegaal. Van der Elst dacht daar heel anders over. Hij beukte op ons in. Iedereen heeft zijn portie van hem wel gehad [...]. Antoon Slot zat tegenover mij in een cel opgesloten. Hij was toen nog vol goede moed. Daarentegen was Martin Lelivelt terneergeslagen. Hij had zich reeds met het ergste verzoend [...]. De verveling was groot in Vught. De hele dag zaten we opgesloten in een cel, met uitzondering van de verhoren. We hadden niets om handen. Met Evert Heusinkveld, die naast mij was opgesloten, schaakte of damde ik wel eens. We hadden van achtergehouden papier een bord gemaakt, waarop we de velden hadden getekend. Boven, in de wand tussen de cellen onderling, zat een rooster. Als ik aan zet was klom ik op de stoel, waarna ik fluisterend door het rooster de zet doorgaf aan Evert. Dan weer fluks van de stoel af. Even daarna klom Evert op de stoel, en gaf mij de tegenzet door. Normaal tegen elkaar praten kon niet. De SS'ers kwamen meteen op het geluid af. Je moest het loergaatje eveneens in de gaten houden. Voor je het wist kon je vanuit de gang begluurd worden door een bewaker die de ronde deed. Normaal hoorde je hem wel aankomen, maar als ze onhoorbaar door de gang slopen, door het gaatje naar binnen loerden en zagen wat je aan het doen was, dan was je erbij. Wat volgde was een nacht slapen op de oude vloer van vierentachtig steenkoude tegels waarmee een cel was belegd.'